INGRĪDA SOKOLOVA

ZENTA MAURIŅA UN MEDICĪNA

"Arsta profesija viena no skaistākajām, jo ārstam neatliek laika domāt par sevi", – tā ar pilnām tiesībām varēja rakstīt Zenta Mauriņa, jo kopš dzimšanas viņai līdzās atradās tāds pašai izlēdzis "slimnieka kalps" kā viņas tēvs Roberts Mauriņš (1860–1939). Tērbatas Universitātes absolvents (ar viņu kopā studēja Dr. O.Voits, kura meita Magda bija profesora H.Štaudingeras sieva), specializējies arī Varšavā un Berlīnē. Pēc Lejasciema, viņš kļūst par aprīķa ārstu Grobiņā. Kad Zenta pēc 30 gadiem iegriezies dzimtajā Lejasciemā, cilvēki teiks: "Tā ir mūsu labā daktera meita". Divdesmitpiecus Ziemassvētkus ģimene viņu gaida uz eglīti, un kad viņš jau ir klāt, vēl kažoku nenovilcis, smaidīdams atvainojas: "Piedodiet, mani mīļie, bet šoreiz tiešām nevarēju ātrāk tikt!" Viņam, šim "neaptveramajam brīnumam", meita veltis vārdus par nesavtību, par klušo darbu varonību neskatoties uz iedzimto sirdskaiti, par bezbailību un sirdsšķīstumu, par gara inteliģenci, jo Roberts Mauriņš ārstēja ne tikai miesu, bet arī dvēseli. Viņa vistuvākie draugi bija "Lettonia" komiltoņi Jānis Endzelīns un Ludis Bērziņš, Jurjānu Andrejs un citas Latvijas nacionālās kultūras personības. Grobiņas doktorātā apvienojās latviešu, slāvu, Vakarēiropas kultūras. Un kad Dr. Mauriņu izvadīja aizsaulē, doktorātā sanāca latvieši, vācieši, krievi, ebreji, lietuvieši, poļi, čigāni.

Par viņa izcelsmi ziņas ir šķopas – tēvs muižas rentnieks Zemgalē, skaistule māte atvesta no Lietuvas, ģimenē 6 dēli, tostarp divi ārsti. Viens Dr. Mauriņš vēl šodien dzīvo Kanādā, un Zenta šo "atvasi no mūsu dzimts" raksturo kā cilvēku ar "maigu neatlaidību".

Kad notika lielā nelaime – 5 gadu vecumā Zenta epidēmijas laikā saslima ar bērnu trieku – tēvs ik mīļu brīdi cenšas būt kopā ar savu "baloditi", savu "*filia carissima et doctissima*", ņēma līdz pie pacientiem, jo meitene arī sapņo kļūt par ārsti. Sēdēdami uz mikstiem salmu maisiem, brauca ar zir-

gu pat 20-30 kilometrus gar jūras krastu un cauri mežiem, vizina meitu mazā baltā laiviņā pa Ālandes upi, kura tek gar mājas dārzu.

Divas reizes Dr. Mauriņš ved savu lutekli uz Berlīni, operācijas neizdodas, viņš pats pārzāgē bezjēdzīgo ģipsa korseti līdz pat padusēm. Zenta dzird ko ievērojams vācu profesors saka tēvam: "Man jums, kolēģi, jāteic patiesība: mēs mazo, diemžēl, neglābsim". Taču tēvs neatmet cerību – ved meitenīti uz Baldones dziednieciskajām vannām. Un vēlāk atbalsta viņas vēlēšanos studēt: "Cilvēka griba ir viņa debesis!"

Tēvs Zentai kļūst ārsta etalons, arī cilvēku uzvedības paraugs. Karš un ugunsgrēks Grobiņas doktorātā bija atņēmis ģimenei visus ietaupījumus, un kad vēl slimība piespieda apriņķa ārstu pamest darbu un pārcelties uz Liepāju – Zenta nekad nedzirdēja sūdzības par pieticīgo dzīvi divās šaurajās istabīnās. Varbūt arī tāpēc viņa vēlāk pateiks: "Ārsts, kam pašam brūces, prot vislabāk dziedināt". Un asi izsacīsies par kādu bēgļu gaitās sastaptu mediķi: "Svešais ārsts bija netaktisks. Bet vienu lietu viņš prata: saņemt lielu honorāru". Roberts Mauriņš piederēja pie nepraktiskajiem: strādāja daudz un nekad nezināja, cik pelnīs nākamajos 12 mēnešos. Zentai uz mūžu palika atmiņā viņa teiciens: "Ja nebūtu morfija, es izvēlētos citu arodu". Kad Zenta saistīja savu dzīvi ar Konstantīnu Raudīvi, Dr. Mauriņš teica: "Tagad varu mierīgi mirt, zinu, ka labs cilvēks sargā manu balodīti".

Arī no mātes Melanijas Knappes puses ģimenē bija izcila ārsta paraugs – Jānis Libietis, Ķemeru kūrorta tēvs. Arī man bija tas gods pazīt šo iejūtīgo, pašaieliedzīgo, gudro ārstu.

Zentai laimējās – sava grūtā mūža gājumā sastapa tēva – "nenorietošās saules" – līdziniekus, un kā vienu no pirmajiem jāmin Dr. Eiduks, kuru kā Dr. Alni redzam romānā "Dzīves vilcienā", kuru viņa rakstīja 10 gadus, kā moto izvēloties Sofokla vārdus "Ai, šausmīgi lūkoties cilvēka ciešanās". Doma par ciešanām un to jēgu viņu pavadīja kopš bērnības. "Nebūtiba mani būtu aprijusi, ja man nebūtu parādījies sargeņģelis ģeniālā psihoterapeita Dr. Eiduka personā". Par šo "gaismas izstarotāju" viņa raksta arī biogrāfiskajā vēstījumā "Iedrikstēties ir skaisti".

Tā laika lasītāji meklēja Mauriņas romānā prototipus, daudziem šķita, ka Dr. Alņa tēlā daļēji iemiesots Pauls Stradiņš. Patiesi, arī ar viņu Mauriņa kopš 30. gadu beigām bija ciešām saitēm saistīta. Viņš piederēja pie viņai tuvā intelektuāļu pulka, kas nāca uz viņas mājas īpašajiem vakariem: te pulcējās nacionālās kultūras zieds un vācu okupācijas laikā šie saieti tika

noliegti. Kad kara priekšvakarā Zenta smagi saslima, Dr. Stradiņš savā slimnīcā ierādīja viņai ērtu istabu, uz šejieni pārveda nepieciešamās grāmatas un tādēļ jau arī viņa varēja nobeigt tieši te romānu "Dzīves vilcienā" un uzrakstīt "Neaizsūtīto vēstuli" – par slimnīcā sastapto cilvēku likteņiem.

1977. gada novembrī Mauriņa atrakstīja vēstuli akadēmiķim J.Stradiņam, kurš uz viņas 80.dzimšanas dienu bija aizsūtījis divas grāmatas – J.Kalniņa "Raini" un A.Viksnas "Pa P.Stradiņa dzīves un darba vietām". Tās viņa izlasa "ar lielu interesi", jo "... dakteris Stradiņš ir viens no vislielākajiem ārstiem, kas ir gājuši pa manu dzīves ceļu. Es viņam daudz esmu pateicības parādā, nerunājot nemaz par medicīnisko pusi. Es nekad neaizmirsīšu, ka viņš ar riteni braucot, ne jau ar autiņu, man uz jūrmalu atveda medus spaini". Piebildīsim, tas notika kara gados, kad Mauriņas galds bija trūcīgs. Ar P.Stradiņu viņu vienoja arī kopīgas intereses par ... Paracelzu, kura darbība analizēta ar apbrīnas cienīgu dabas pētnieka izpratni. 1941. gadā uz Paracelza 450. dzimšanas dienu P.Stradiņš sagatavoja referātu. Abi ar Mauriņu bija iztīrājuši, pētījuši, diskutējuši plašo materiālu. Šīs tikšanās rosināja arī Mauriņu rakstīt savu apcerējumu (divas Paracelza ģimenes karājās viņas darbistabā). Mauriņa izlasīja viņa atziņas medicīnā, ķīmijā, filozofijā, sīki apstājās pie šiem rakstiem, uz kuru fona – diža, skarba personība. "Ar savu ētisko spēku, kalpošanas gribu slimajam cilvēkam viņš ir ārstu paraugs un ceļa rādītājs". Mauriņai Paracelzs nepieciešams arī salīdzinājumam ar tagadnes mediķiem – honorāru tikotājiem, kuriem viņa neuzticas. Grāmatā "Dzīves jēgu meklējot" rakstīja: "Vairāk nekā no laupītājiem es bistos no ārstiem, kas pēc savas iekšējās būtības un spējām ir amatnieki".

Un tad nāk trinda...

Ilgas un pelēkas ir Zviedrijas ziemas, ap gadu miju Zentai sāpes saasinās tiklī, ka izsmelti ir ne tikai fiziskie, bet arī garīgie spēki. Raudīve pārskaita naudu, ir neziņā kurp vest ārstēties acimredzot nonikstošo sievu. Viņa kļūst tik vārga, ka steidzīgi jāgriežas pie vietējiem ārstiem. Bet kā jau tas bija gadījies viņas dzīvē, notiek laimīga sastapšanās, šoreiz ar ārstu un filozofu Maksī Edvinu Birheru. Ievērojamais Šveices internists, kurš vada sanatoriju Murpflī – 2000 kilometru no Upsalas – tāpat kā reiz doktors Eidsuks, ienāk viņas dzīvē viskritiskākajā mirklī. Skaistajā sanatorijā, kurā "klusums kā zāles", sākot ar 1956. gadu Zenta ir ārstējusies 10 reizes, vakaros klausīdamās sava aprūpētāja muzicēšanu.

Šo Zentas Mauriņas attēlu redakcijai no ASV atsūtīja un laipni atļāva publicēt bijusi ridziniece farmaceite Monika Vinovska (dzim. Ingelēviča), kurai to kopā ar vēstuli 1968. gada Ziemassvētkos bija atsūtījusi pati Zenta Mauriņa.

Sava mūža gājumā Zenta Mauriņa pārcieta d e v i ņ a s operācijas zem narkozes, neskaitot neveiksmīgo meģinājumu Berlīnē atbrīvot viņu no kāju paralizes. Viņai vienmēr sāpeja kuņģis, atlāvās tikai "putna ēsmu" – vāritu vistu, biežpienu, "kartupeļa kungu". Piecos lekciju ciklos pa Eiropu, kad viņa automašīnā nobrauca no 3000 līdz 5000 kilometru, mocīja gan kuņģis, gan zarnas, gan nieres. Kā šos ceļus izturēja pagalam vārgā mugura? Bet nebraukt viņa nevarēja: "Ja esam slimības kalpi, pazaudējam puši no savas personas", – tā, atceroties Murpfi, rakstīja "Pasaules vārtos".

Turpinājās ārstu stafete, kuri viņai palīdzēja, par kuriem rakstīja pati. Te "viedais ārsts" U.Sanders, – palīdzēja apgūt autogēno treniņu, te slavenais hematologs vācbaltietis Eriks Undrics, Dr. Rokenbahs, viņas pastāvīgais glābējs Krocīngēnā Dr. Reinke, te eksotiskais viesis no Filipīnām Dr. Tonijs Agpaoa, vēža pētnieks, Nobela prēmijas laureāts A.Karels, Dr. Erna Brunnere no P.Stradiņa slimnīcas, māsa Cecīlija – "māsa un meita bezpalīdzīgajiem". Palasisim "Zemes dziesmu" un "Pasaules vārtos" – cik te ir tikšanās ar mediķiem! Taču viena no visspilgtākajām laikiem gan būs bijusi ar Dr. Hansu Karossu (1878—1959), kurš jau 30. gados rakstīja viņai uz Rīgu, sagaidīja Vācijā. Karossa Mauriņai ir vācu ... Čehovs! "... jebkurā lapaspusē sastapos ar vārdu vai teikumu, kas aplaimoja, deva spēku", izraisīja apbrīnu par "Kristus un Gētes saules apli" saplūdi. Šī ārsta dzejas pasaule, ceļojumu apraksti, – dailes, kristīgās morāles caurausti. Abi nekad nesatikās, tikai grāmatas un vēstules ceļoja šurpu turpu. Karossas vārdu Mauriņa minēja ar nemainīgu cieņu un bijību, it īpaši pēc tam, kad viņš 1951. gadā bija uzrakstījis iedzirdīgu priekšvārdu "Tālās gaitas" vācu izdevumam, kurā atrodami vārdi: "Maldās tas lasītājs, kurš gaida no šīs grāmatas slimības vēsturi".

1977. gada 10. jūlijā Mauriņa ierakstīja dienasgrāmatā: "Dienās un naktīs vēlinās stundās domāju par to pateicības augsto dziesmu, ko vēl gribu uzrakstīt, bet vēl nekad roka nav bijusi tik sāpīga un nevarīga. Pirksti netur zīmuli – nespēks, ko agrāk nepazinu. Man pasaka diagnozi: pārpūlēta. Visa mana dzīve bija un ir pārpūle".

Zenta Mauriņa saņēma lielu korespondenci – tā nāca no dažādām pasaules malām, no ļoti dažādu profesiju cilvēkiem. Kāds ārsts no Amerikas, piemēram, rakstīja: "Ar savu personīgo ciešanu nastu pārvarēšanu, ar saviem filozofiskajiem izskaidrojumiem ciešanu anatomijā ... viņa palīdzētu jauniešiem ārstiem labāk un dziļāk saprast profesionālo pieeju savu pacientu potenciālu organizēšanā un kultivēšanā", lai aicinot par lektori medicīnas universitātēs un psiholoģijas departamentos.

1976. gada septembrī Bāzeles slimnīcā pēc operācijas Zenta Mauriņa ieraksta dienasgrāmatā: "Dienu no dienas es klinikā sarunājos ar Dievu, es meklēju Dievu, lai jautātu tikai vienu un to pašu jautājumu: kapēc Tu esi radījis sāpes, briesmīgās, kliežošās, svilinošās sāpes? Jo vecāka kļūstu, jo vairāk pārvēršos jautātājā cilvēkā, kas dreb bailēs un, liekdamies zem sava krusta smaguma, cīnās ar neizprotamo. Un tomēr – nevaru beigt milēt šo zemi! Visu smagumu, ko manai sirdij nācies izturēt, es varu bez bailēm pieņemt, tikai neredzu visām ciešanām jēgu ..."

ZENTA MAURIŅA AND MEDICINE (SUMMARY)

By Ingrida Sokolova

An analysis of the attitude toward medicine and medical practitioners held by the well-known Latvian (later German) essayist and literary scholar Zenta Mauriņa (Senta Maurina, 1897—1978).

Dr. habil. philol. Ingrida SOKOLOVA

Valdemāra iela 145/1 - 44

Rīga, LV1013

Latvija